

TERVE vihreä KUNTA

Terveyden edistämisen
vihreät mallit
kunnallisessa päätöksenteossa

Terveys on kuntalaisten hyvinvoinnin edellytys. Maailman terveysjärjestön WHO:n mukaan terveyttä voi tarkastella fyysisenä, psyykkisenä ja sosiaalisena hyvinvointina. Näiden lisäksi myös muut tekijät, kuten turvallisuuden tunne, toimeentulo ja työ vaikuttavat yksilön hyvinvointiin. Terveyspalveluiden kehittäminen on siten tärkeää, mutta ei yksin riitä. Esimerkiksi liikuntaa tukevalla kaavoituksella, julkisen liikenteen palveluiden kehittämisellä tai

yhdistystoiminnan tukemisella voidaan yhtäläillä vaikuttaa ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen monella eri tasolla. Terveyden edistämisen politiikalla tarkoitetaan kaikkia niitä toimia, joilla ihmisten terveyteen liittyviin valintoihin ja tekoihin pyritään vaikuttamaan. Muutos on mahdollista vain kaikkien yhteiskunnan osa-alueiden tehdessä yhteistyötä ja siksi terveyden edistämiskysymykset on osattava huomioida kaikessa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa.

Tämän esitteen tarkoitus on esitellä millaista on Vihreä terveydenedistämistyö ja miten sitä voidaan soveltaa juuri kunnissa. Lähestymistapa on käytännönläheinen, joten teorian sijaan esite pyrkii tarjoamaan konkreettisia ideoita vihreiden kuntapäätäjien ja vaikuttajien terveydenedistämistyön tueksi.

Kuva: Juhani Räisänen

MIKSI JUURI TERVEYDENEDISTÄMISTÄ?

Koska hyvinvointia ei ole ilman terveyttä

Terveyskysymysten laiminlyönti aiheuttaa monitasoisia ongelmia yhteiskunnassamme. Esimerkiksi nuorten lisääntynyt psyykkinen oireilu haastaa myös kuntavaikuttajat pohtimaan muun muassa nuorten elinoloihin liittyviä kysymyksiä: millaisia harrastusmahdollisuuksia lapsille ja nuorille on tarjolla, millainen on mielenterveyspalveluiden saatavuus, jne.

Koska terveys on tasa-arvokysymys

Terveyskysymyksistä on tullut vahva sosiaalisen eriarvoisuuden ilmentymä yhteiskunnassamme. Terveys- ja kuolleisuuserot eri sosiaaliryhmien välillä ovat kasvaneet. Terveiden elintapojen tulisi olla kaikille mahdollisia riippumatta tulotasosta, asuinpaikasta, koulutustaustasta, iästä tai sukupuolesta.

Koska sen laiminlyönti tulee yhteiskunnalle kalliiksi

Monissa eri tutkimuksissa ja hankkeissa on todettu, että terveyden edistämiseen satsatut varat ovat oleellisesti pienempiä kuin tautien ja niiden seurausten hoito. Jos kuntalaisten elintapoja saataisiin parannettua, säästyisi vuosittain satoja miljoonia euroja sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuksista.

MIKSI JUURI KUNNISSA?

Kuntalaki määrittelee kunnan tehtäväksi asukkaidensa hyvinvoinnin ja kestäväen kehityksen edistämisen alueellaan.

Terveys 2015 kansanterveysohjelma on kansallinen terveyden edistämistyötä linjaava asiakirja. Kuntien rooli ohjelman tavoitteiden toteutumisessa on merkittävä, mutta silti kuntatasolla ohjelman toimeenpano on ollut vähäistä.

Uusi terveydenhuoltolaki on valmistelussa. Se määrittelee terveydenedistämistyön kunnan tehtäväksi.

Terveyden ja hyvinvoinnin kannalta keskeiset päätökset tehdään kunnissa. Kunnissa päätetään esimerkiksi kaavoituksesta, liikuntapaikoista, kulttuuritarjonnasta, terveydenhuoltopalveluista, kouluista sekä nuoriso- ja harrastustoiminnasta.

MIKSI JUURI VIHREÄT?

- Vihreät korostavat *ennaltaehkäisyä ja ennakointia* kaikessa politiikan teossa, kuten esimerkiksi ympäristönsuojelu- ja ilmastokysymyksissä.

- *Vihreä kulutus* on kovassa huudossa. Kuluttamistottumusten suuntaamista materiaalin sijaan palveluihin ja kulttuurituotteisiin tulee kannustaa edelleen. Etenkin kulttuuri- ja taide-elämysten positiivinen vaikutus yksilöiden hyvinvoinnille on myös osoitettu monissa eri tutkimuksissa. Vihreä kulutus tukee kestävästä kehitystä.

- *Hyötyliikunta* vähentää päästöjä ja vaikuttaa positiivisesti yksilön fyysiseen, henkiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin. Yksilöiden asenteet hyötyliikuntaa kohtaan ovat jo hyvin

positiivisia. Nyt on keskityttävä tukemaan käytännön toimia, muun muassa rakentamalla lisää pyöriteitä ja kannattamalla lähikauppoja, joihin pääsee ilman autoa.

- *Terveys on tasa-arvokysymys, joka taas on Vihreä kysymys!*

Kuva: Vihreä liitto

KYMMENEN VIHREÄÄ LINJAUSTA

1. Terveysvaikutusten arviointi pakolliseksi
2. Tietoa terveyden edistämisen päätösten taakse
3. Luotettavan ja ymmärrettävän tiedon saanti on varmistettava
4. Terveyden edistämisen rahoitus riittäväksi ja näkyväksi
5. Valta, vastuut ja yhteistyö on selkeytettävä
6. Koulut terveyden edistämisen areenoiksi
7. Terveys ja hyvinvointi rakentavat kilpailukykyä
8. Aktiivinen kansalaistoiminta on tasa-arvoisen terveyden perusedellytyksiä
9. Kohti terveyden tasa-arvoa - mutta miten?
10. Terveyden edistäminen on yksinkertaista, eettistä ja ekologista

Lähde: Vihreiden terveystoimintalinjapaperi. Hyväksytty Vihreän liiton hallituksen kokouksessa huhtikuussa 2007.
(www.vihreat.fi)

VIHREÄ TERVEYDEN EDISTÄMISTYÖ KUNTATASOLLA

1 LISÄÄ TERVEYSVAIKUTUSTEN ARVIOINTIA MYÖS KUNTIIN

Kunnan eri hallintorakenteissa tehdyt päätökset saattavat vaikuttaa suoraan tai epäsuoraan kuntalaisten mahdollisuuksiin elää tervettä elämää. Terveysvaikutuksia tulisi siten osata, ympäristövaikutusten tapaan, arvioida jo päätöksiä tehtäessä.

Mikä on uusien asuinaluiden rakentamisen vaikutus lähialueen virkistysmahdollisuuksiin?

Miten kauppakeskusten hajasijoitus vaikuttaa arkiliikunnan määrään?

Miten kerhotoiminnan tukeminen vähentää vanhusten yksinäisyyttä ja psyykkisiä ongelmia?

Linja-autojen hiukkaspäästöjen vaikutus ilmanlaatuun?

2 AJANTASALLA OLEVAA TIETOA PÄÄTÖSTEN TAAKSE

Kunnanvaltuutetuilla on oltava luotettavaa ja ajankohtaista tietoa päätöksenteon tukena. Hyviä lähteitä ajankohtaiselle ja luotettavalle tiedolle ovat muun muassa Kansanterveyslaitos, STAKES ja Terveiden edistämisen keskus. Kunnissa toimii myös paljon erilaisia sosiaali- ja terveysalan järjestöjä, joiden tietotaitoa tulisi voida hyödyntää.

3 LUOTTAVAA JA YMMÄRRETTÄVÄÄ TIETOA KAIKILLE

Terveyttä koskevan tiedon tulee saavuttaa kaikki kuntalaiset sukupuolesta, koulutustasosta, iästä ja asuinpaikasta huolimatta. Terveellisiä elämäntapoja koskevan tiedon hankinta ei voi jäädä kuntalaisten oma-aloitteisuuden varaan, vaan tietoa tulee jakaa niiden luonnollisissa konteksteissa. Aiempaa vahvempi yhteistyö paikallisten järjestöjen ja oppilaistosten kanssa voisi tulla apuun myös tässä.

Onko kunnassanne tehty hyvinvointiselvitystä?

Tiedättekö miten kuntalaisenne voivat?

Mitkä ovat teidän kunnassanne terveydenedistämistyön suurimmat haasteet?

Järjestetäänkö paikallisessa kansalaisopistossa terveitä elämäntapoja tukevia kursseja?

Miten tavoittaa myös ne kuntalaiset, jotka eivät itse hakeudu neuvontapalveluiden piiriin?

4 TERVEYDEN EDISTÄMISEN RAHOITUS NÄKYVÄKSI

Terveydenedistämistyön jatkuvuuden ja vastuiden selkeyttämisen takia tulisi terveydenedistämistyön näkyä jo kunnan budjetissa, muuten hyvätkin ideat jäävät yksittäisten henkilöiden uutteruuden varaan. Sektorivapaata määrärahaa voisi ohjata esimerkiksi yhdessä järjestöjen kanssa tehtäviin kehityshankkeisiin.

Onko kuntasi budjetissa eritelty rahaa terveyden edistämistyöhön?

Onko kunnassanne toteutettu terveyden edistämiseen liittyviä hankkeita?

5 VASTUUTAHOT SELVILLE

Kuntalaissa ja kansanterveyslaissa kunnalle on annettu velvollisuus huolehtia kuntalaisten terveydestä kokonaisvaltaisesti. Myös uudessa valmisteilla olevassa terveydenhuoltolaissa terveyden edistämistyö asemoidaan kunnan tehtäväksi. Tästä huolimatta tehtävälle ei ole vielä määrätty vastuutahoja tai organisoitumisen muotoja.

- terveyden edistämisen pitäisi näkyä kunnan strategiassa ja/ tai yksittäisstrategioissa
- terveydenedistämistyö on liian tärkeää jäädäkseen yksittäisten virkamiesten innostuksen varaan, työlle on määriteltävä vastuuhenkilö
- kunta- ja palvelurakennetta uudistaessa terveyden edistämisen vastuutahot tulee muistaa määrittellä
- kuntien lisäksi terveyden edistämisen keskeisiä toimijoita ovat myös järjestöt. Kuntien tuleekin ajatella terveyden edistämistä osittain omana sisäisenä (hallinnonalojen välisenä) toimintana mutta myös kunnan ja järjestöjen yhteistyönä

Miten terveyskysymykset voitaisiin huomioida erilaisissa kunnan strategioissa, kuten..

- ikääntymispolitiikka
- nuorisotoimi
- koulutus
- kulttuuripalvelut
- hankinnat

Voisivatko kunnat tehdä enemmän yhteistyötä esim. paikallisten urheiluseurojen kanssa?

6 KOULUT TERVEYDEN EDISTÄMISEN AREENOIKSI

Lapset ja nuoret viettävät koulussa suuren osan ajastaan, joten kouluilla on keskeinen rooli nuorten terveyden edistämistyössä. Muun muassa nuorten mielenterveysongelmien ennaltaehkäisemisen, tunnistamisen ja hoitamisen kannalta kunnissa voidaan tehdä monia elintärkeitä päätöksiä, kuten vaikuttaa luokkakokoihin sekä kuraattoreiden ja kouluterveydenhoitajien palkkaukseen. Kouluilla on myös tärkeä tehtävä terveyden tasa-arvon lisääjänä. Etenkin ilmaisen ja monipuolisen kouluruoan saatavuus on keskeinen terveyden tasa-arvoa lisäävä tekijä.

Onko kouluissa tarpeen olla limuautomaatteja/jäätelöautomaatteja?

Liikuntatuntien määrän ja VAIHTOEHTOJEN määrän lisääntyminen - liikuntaa on paljon muutakin kuin lätkää ja korista.

Koulupihojen viihtyvyys. Lähtisitkö sinä taukoliikkumaan asfalttikentälle?

7 TERVE KUNTA = KILPAILUKYKYINEN KUNTA

Kuntalaisten terveys on tasa-arvokysymys mutta myös talouskysymys. Terveelliset elämäntavat ja sosiaalinen tuki lisäävät yksilöiden työkykyä ja sitä kautta kunnan kilpailukykyä.

8 AKTIIVINEN KANSALAISTOIMINTA JA TERVEYS

Aktiivisuus lisää terveyttä. Yhdistys - ja järjestötoiminnalla on positiivinen yhteys hyvinvointiin ja terveyteen. Yhdistysaktiivisuus tuo elämälle sisältöä, tuottaa hyvää mieltä ja onnistumisentunteita sekä tukee yksilön sosiaalisia verkostoja. Yhdistystoimintaan mukaan meneminen on usein ilmaista ja vaihtoehtoja riittää. Täten yhdistystoiminnan tukee samalla terveyden tasa-arvon toteutumista.

Kiinnitetäänkö
kunnassanne huomiota
kunnan omien
työntekijöiden
hyvinvointiin?

Miten järjestötoimintaa tuetaan kunnassanne?

- rahoituksella?
- osoittamalla kunnan tiloja järjestöjen käyttöön?

9 TERVEYTTÄ KAIKILLE

Väestöryhmien ja kuntien väliset terveyserot ovat kansainvälisesti katsottuna Suomessa melko suuret. Kuntalaisten terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä päätöksiä tehtäessä on osattava huomioida ne väestöryhmät, jotka helpoimmin jäävät toimenpiteiden vaikutusten ulkopuolelle. Ilman aktiivisia toimia ja panostuksia eri sosiaaliryhmien, sukupuolten ja kuntien väliset terveyserot uhkaavat kasvaa. Kysymys terveyserojen kaventumisesta liittyy siten kiinteästi syrjäytymisen ehkäisytyöhön.

Keskeistä terveyden tasa-arvon kannalta on myös ennaltaehkäisevän tiedotustyön ulottaminen mahdollisimman laajasti eri kunnan instituutioihin, aina neuvoloista ja kouluista työterveyshuoltoon asti. Terveyttä koskevan tiedon tulee olla kaikkien saatavilla.

Tavallisten perheiden tarpeisiin - ja kukkarolle sopivia liikuntavaihtoehtoja

Voisiko koulutiloja hyödyntää aikaisempaa enemmän?

Pieniä liikuntapaikkoja lähellä asutusalueita.

Kulttuuripalveluiden edullisuus ja saavutettavuus

VIHREÄ TERVEYDENEDISTÄMISTYÖ - KAIKKIEN TEHTÄVÄ!

Paljon on siis tehtävää, mutta kenellä? Valtuustoryhmillä, lautakunnilla, yksittäisillä valtuutetuilla, vihreillä yhdistyksillä...? Vastaus: kaikilla. Valtuutetuilla on mahdollisuus edistää kuntalaisten terveydentilaa etenkin lautakunnissa ja aloitteilla. Sosiaali- ja terveyslautakunnan rooli on keskeinen, mutta terveyttä edistäviä kysymyksiä on kuitenkin mahdollista huomioida monissa muissakin lautakunnissa, esimerkiksi tässä esitteessä olleita ideoita voisi viedä eteenpäin mm. opetus-, kulttuuri- ja teknisessä lautakunnassa. Paikallisyhdistykset voivat herättää ruohonjuuritasolla keskustelua ja tempauksia, jotta asiaan alettaisiin enemmän kiinnittää huomiota. Vihreiden valtuutetut ovat jo pitkään kunnostautuneet terveyttä edistävien aloitteiden tekemisessä. Seuraavalla sivulla on esimerkkejä eri kunnissa vihreiden toimesta tehdyistä aloitteista, joilla on pyritty edistämään kuntalaisten terveyttä eri tavoin. Oli keino sitten mikä tahansa, kannattaa mielessä pitää myös linjaus no. 10: ”Terveyden edistäminen on yksinkertaista, eettistä ja ekologista”.

Kuva: Keijo Luoto

VIHREITÄ TERVEYTTÄ EDISTÄVIÄ ALOITTEITA

- Valtuustoaloite lapsiperheiden ennaltaehkäisevän kotipalvelun kehittämiseksi. *Jyväskylä, Anna Autere ym., 18.2.2008.*
- Valtuustoaloite pienten koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan kehittämiseksi. *Tampere, Mervi Janhunen, 13.12.2006.*
- Valtuustoaloite työmatkaliikunnan tavoitteellisesta lisäämisestä ja luonnollisen liikkumisen edellytysten parantamisesta *Tampere, Maija Kajan ym., 22.11.2006.*
- Talousarvioaloite vanhusten ohjattujen liikuntapalvelujen lisäämiseksi. *Helsinki, Outi Alanko-Kahiluoto, 18.4.2006*
- Aloite etsivän nuorisotyön aloittamiseksi Sammonlahden alueella. *Lappeenrannan vr., 5.4.2006.*
- Valtuustoaloite kevyen liikenteen väylien viitoituksesta. *Espoo, Johanna Karimäki ym., 14.11.2005.*
- Valtuustoaloite karamelli- ja juoma-automaateista kouluissa. *Jyväskylä, Kaija-Leena Kaijaluoto, ym. 25.8.2003.*

HALUATKO AIHEESTA LISÄTIETOJA?

- Terveyden edistämisen politiikkaohjelma 2007-2013
Sosiaali- ja terveysministeriö, www.stm.fi
- Terveys 2015 kansanterveysohjelma
Sosiaali- ja terveysministeriö, www.terveys2015.fi
- European commission: Health in all policies
www.ec.europa.eu/health

Tämä esite on syntynyt osana Vihreä Sivistys- ja Opintokeskus ViSiOn *Iloa ja terveyttä yhdessä tekemisestä* -hanketta syksyllä 2008. Hankkeen rahoittajana toimi Opetushallitus.

VISIO
VIHREÄ SIVISTYS- JA OPINTOKESKUS

OPETUSHALLITUS

